

УДК 37. 015:3

Чепелева Наталія Василівна, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувачка лабораторії когнітивної психології Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України

e-mail: chepeleva_n@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТВОРЕННЯ ДІАЛОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ

Анотація

У статті описується психологічний підхід до тексту, який є складним багаторівневим семиотичним утворенням, що моделює взаємодію автора і читача, відбиваючи, з одного боку, задум автора, його комунікативний намір, з іншого – програму комунікативно-пізнавальної діяльності читача. Подається характеристика діалогічного тексту, виділяються основні його параметри – інформаційна багатоплановість, адресованість, персоніфікованість, наявність різних точок зору, смислових позицій. Діалогічність тексту дозволяє управляти процесом розуміння та інтерпретації твору і забезпечує контакт автора і читача, сприяючи тим самим смислово творчому його розумінню. Визначаються основні механізми створення діалогічного тексту, якими мають володіти викладачі вищих навчальних закладів, як важливий чинник його ефективного засвоєння студентами.

Ключові слова: *текст, читання, параметри діалогічного тексту, розуміння, механізми створення діалогічного тексту.*

Чепелева Наталья Васильевна, академик НАПН Украины, доктор психологических наук профессор, заведующая лабораторией когнитивной психологии Института психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОЗДАНИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОГО ОБУЧАЮЩЕГО ТЕКСТА

Аннотация

В статье описывается психологический подход к тексту, являющемуся сложным многоуровневым семиотическим образованием, моделирующим взаимодействие автора и читателя, отражая, с одной стороны, замысел автора, его коммуникативное намерение, а с другой - программу коммуникативно-познавательной деятельности читателя. Дается характеристика диалогического текста, выделяются основные его

параметры - информационная многоплановость, адресованность, персонифицированность, наличие разных точек зрения, смысловых позиций. Диалогичность текста позволяет управлять процессом его понимания и интерпретации и обеспечивает контакт автора с читателем, способствуя тем самым смысловому творческому его пониманию. Определяются основные механизмы создания диалогического текста, которыми должны владеть преподаватели ВУЗов, как важнейший фактор его эффективного усвоения студентами.

***Ключевые слова:** текст, чтение, параметры диалогического текста, понимание, механизмы создания диалогического текста.*

Chepeleva N. V.

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF THE DIALOGICAL EDUCATIONAL TEXT CREATION

Summary

The psychological approach to the text is described in the article. The text is a complex multilevel semiotic formation which shapes interaction between the author and a reader, reflecting both the author's message, his/her communicative intention and the program of the reader's communicative and cognitive activity. The description of a dialogic text is given, its principal parameters are proposed: multi-aspect nature of information, addressed character, personification, existence of different points of view and meaningful positions. Dialogic character of the text enables controlling the process of its understanding and interpretation and provides for the author-reader contact thus promoting its meaningful creative understanding. The main mechanisms of the dialogic text creation are defined, of which the college faculty should have command, as a principal factor of its effective learning.

***Keywords:** text, reading, parameters of the dialogic text, understanding, mechanisms of the dialogic text creation.*

У статті описується психологічний підхід до тексту, подається характеристика діалогічного тексту, виділяються основні його параметри – інформаційна багатоплановість, адресованість, персоніфікованість, наявність різних точок зору, смислових позицій. Визначаються основні механізми створення діалогічного тексту як важливого чинника його ефективного засвоєння студентами.

Ключові слова: текст, читання, параметри діалогічного тексту, розуміння, механізми створення діалогічного тексту.

Постановка проблеми. Найважливішим джерелом поширення навчальної та наукової інформації є текстове повідомлення, розуміння та засвоєння якого сприяє засвоєнню студентами необхідних знань, що, у свою чергу, є важливою передумовою їх ефективного професійного зростання. Однак, як показує аналіз навчальних текстів, зокрема підручників та навчальних посібників, автори таких творів почасти не дотримуються вимог до структурно-сислової організації таких повідомлень, що значно утруднює процес їх адекватного розуміння студентами. Крім того, більшість з них не володіє прийомами такої організації текстового матеріалу, яка б сприяла підвищенню діалогічності твору як однієї з необхідних умов залучення студента до читання, підвищення його інтересу до навчального матеріалу, формування здатності висловлювати власне ставлення до прочитаного, що є одним з провідних чинників розвитку самостійності та критичності мислення.

У зв'язку з цим зупинимося на основних механізмах створення діалогічного тексту, якими мають володіти викладачі вищих навчальних закладів, створюючи навчальні повідомлення для студентів.

Насамперед розглянемо основні характеристики діалогічного тексту, які сприяють підвищенню ефективності розуміння навчального твору.

Розуміння тексту розглядається нами як процес засвоєння та породження смислів, основними характеристиками якого є відтворення смислу (концепту) вихідного повідомлення, а також осмислення та переосмислення твору, результатом яких є синтез нового смислу, що породжується в процесі діалогічної взаємодії з текстом.

Текст при такому підході виступає як посередник між автором і читачем. Він несе у собі, з одного боку, відбиток комунікативно-пізнавальної діяльності автора твору, з другого – програму взаємодії читача з ним. Тобто у тексті закладена модель взаємодії автора і читача – чи їх діалогічна співтворчість, результатом якої є дійсно глибоке розуміння твору, породження, синтез нового смислу, або пасивне сприйняття авторського концепту, яке не супроводжується глибоким проникненням у смисл повідомлення, особистісним прийняттям основних його положень.

Такий підхід до тексту має передусім спиратися на його металінгвістичну природу, яка дозволяє, з одного боку, вивчати твір у контексті тієї діяльності, в яку він включений, з іншого – враховувати зв'язки даного тексту не лише з низкою інших текстів, але й з предметною дійсністю, відображенням якої він є, та суб'єктами, процес взаємодії яких він моделює. Ми назвали його психологічним, вважаючи, що лише психологічний підхід до тексту, який потребує розкриття “рамок” твору, виходу у позатекстову реаль-

ність, дасть змогу з'ясувати справжню сутність тексту, ті його характеристики, що визначають ефективність розуміння.

Таким чином, психологічна характеристика тексту повинна включати в себе власне текст у його природних межах, а також позатекстові фактори: діяльність, в яку він включений, ситуації, на котрі він зорієнтований, автора - його творця (точніше його представлення в творі), читача, роль якого запрограмована в тексті, відтворена у його структурі. Як відзначав Р.Барт, сутність тексту не в тексті як такому, а в його метатекстовому характері [1].

Підставою для тлумачення тексту як складного семіотичного утворення, що моделює взаємодію автора і читача, служать також ідеї М.М.Бахтіна, який розглядав текст як загальну форму спілкування людей та їх взаєморозуміння. За М.М. Бахтіним, текст – це “одиниця - двійчатка”, у якому втілена позиція автора, його “голос”, з одного боку, з другого – звернення до інших текстів та до читача, який запитує, сумнівається чи погоджується з автором [2].

Виникає питання, чи будь-який текст підпадає під цю характеристику? Стосовно художніх творів сумнівів здебільшого не виникає. Що ж стосується текстів нехудожніх (а саме про них йтиметься далі), то їх умовно можна розділити на діалогічні та недіалогічні. Зупинимось докладніше на характеристиці діалогічних текстів.

Будь-який діалогічний текст має внутрішню діалогічну структуру - містить відкриті або приховані апеляції до одних авторів, полемізує з поглядами інших, спирається на авторитети, відомі факти, положення або піддає їх сумніву. Автор діалогічного тексту претендує не тільки на передачу певної інформації, а й на встановлення контакту з читачем, трансляцію йому особистісних смислів і прагне до їх прийняття читачем. Специфічним саме для такого тексту є й намагання залучити читача до спільного з автором пошуку істини, розв'язання певних проблем. У свою чергу, недіалогічний текст – це лише виклад готового результату, він не стимулює розумову й комунікативну активність читача, розрахований не стільки на міркування, скільки на пасивне засвоєння інформації. Крім того, діалогічний текст вміщує в собі потенційну множину смислів [4], що задається його контекстуальною багатоплановістю. В зв'язку з цим він передбачає кілька варіантів розуміння (ступенів свободи розуміння), не задаючи певного, жорстко обмеженого способу інтерпретації. Саме тому функція діалогічного тексту – не лише інформування, як у недіалогічного повідомлення, а й розвиток читача. Отже діалогічний текст стимулює творче сприйняття повідомлення, сприяючи тим самим формуванню гуманітарного мислення читача, основним механізмом якого і є діалог.

Важливою характеристикою діалогічного тексту є його *інформаційна багатоплановість*. Так, в ньому можуть бути представлені щонайменше три змістовні плани інформації:

1) Когнітивна інформація, яка включає у себе фактологічні та теоретичні компоненти і по суті забезпечує значеннєвий рівень тексту. Вона містить повідомлення про факти, події, теоретичні положення, закладені в текст його автором.

2) Рефлексивна інформація, що містить у собі концептуальний шар, мета якого – довести до читача авторський погляд на відношення між явищами, фактами, думками, включеними у когнітивний інформаційний план. Цієї мети автор досягає за допомогою різних засобів і, зокрема, через введення у текст метатекстових елементів, що дозволяють йому розкрити хід своїх міркувань або шляхи, що привели його до розв'язання поставлених у тексті проблем.

Крім того, рефлексивна інформація включає в себе експресивний шар, який відбиває авторське ставлення до викладених у тексті положень, їх оцінку. І, нарешті, до рефлексивного плану входить індексальна інформація, яка вказує на ті чи інші характеристики автора, на роль, яку він собі відводить у даному тексті. Іншими словами, індексальна інформація мов би маніфестує автора твору, причому незалежно від того, ставить він перед собою таке завдання чи ні.

3) Регулятивна інформація, основні функція якої – управління процесом сприймання та розуміння тексту читачем. Крім того, наявність у тексті цієї інформації дає можливість читачу структурувати повідомлення, тобто містить маркери початку і кінця окремих смислових блоків тексту. Регулятивна інформація дає також змогу читачеві встановлювати зв'язки між окремими фрагментами твору, висувати гіпотези, здогадки стосовно подальшого розвитку змісту. Ще одна функція регулятивної інформації в тексті – підвищення інтересу читача до твору, що сприймається, і підтримання його на певному рівні протягом усього процесу читання.

Таким чином, якщо когнітивна інформація представляє власне текст, то рефлексивна і регулятивна – відповідно автора і читача, ролі яких запрограмовані в структурі повідомлення. При цьому когнітивну інформацію умовно можна подати як відображення знакової сутності тексту, а рефлексивну і регулятивну – смислової.

Отже, одна з важливіших властивостей діалогічного тексту – *представленість* у ньому *імпліцитних автора і читача*, які й забезпечують його функціонування як складної комунікативної одиниці. Зазначимо, що обидва ці суб'єкти комунікації представлені й у недіалогічному тексті, однак, останньому притаманна менша вираженість цих хара-

ктеристик, необхідність ретельнішого і докладнішого аналізу тексту для їх реконструкції.

Розглянемо докладніше деякі психологічні характеристики діалогічного тексту, які дозволяють ефективніше представити у ньому імпліцитних автора і читача і на які мають звертати увагу автори, що створюють навчальні тексти для студентів.

Передусім це *персоніфікованість* тексту, тобто наявність у ньому елементів, які характеризують автора і, що важливо, відбивають авторське ставлення до тих чи інших проблем, його оцінки. Це ті елементи тексту, що можуть бути віднесені до рефлексивного плану твору.

Другою важливою характеристикою діалогічного тексту є його *адресованість*, тобто його спрямованість на ту чи іншу групу читачів, прагнення автора (так чи інакше зафіксоване у тексті) враховувати інтереси, потреби, рівень знань та інші характеристики читача.

Важливою характеристикою діалогічного тексту є також наявність у ньому так званих *шпарин* (або лакун), які ніби задають ритм внутрішнього діалогу читача. Шпарини – це пропуски у викладі або обґрунтуванні деяких положень, які автор мов би “не додумує”, даючи можливість зробити це читачеві. Звичайно, використання цього прийому потребує від автора великої майстерності, оскільки пропуск тих чи інших ланцюгів викладу може зробити текст просто фрагментарним, незрозумілим.

Певну роль у стимулюванні внутрішнього діалогу читача відіграють і “*текстові паузи*”, що позначаються найчастіше (на відміну від лакун) зовнішніми засобами – зірочками, прогалинами, заголовками розділів або параграфів. Вони, по-перше, дають можливість читачу зупинитися, обдумати вже прочитане, подати ту чи іншу репліку, що відбиває його діалогічну реакцію на текст, зробити висновок, поставити запитання тощо. Крім того, паузи є ознакою зміни теми викладу, сприяючи структуруванню тексту читачем.

Нарешті зупинимось ще на одній суттєвій характеристиці діалогічного тексту – включенні в його смислове поле різних *точок зору* на проблеми, що викладаються, зіставлення різних *смислових позицій*, висновки з такого порівняльного аналізу, які робить автор або ж надає можливість зробити це читачеві, лише підводячи його до таких висновків, узагальнень.

Саме у зіставленні, протиставленні, а іноді й боротьбі різних точок зору, смислових позицій і народжується загальний смисл тексту, який, на відміну від його значення, включає в себе модальні ціннісні компоненти. Тобто повідомлення набуває смислу у тому випадку, коли до нього включена інформація про ставлення автора до матеріалу,

що викладається, та прагнення сформувані таке ж ставлення у читача, залучити його до своєї системи цінностей. Інакше кажучи, осмисленість та комунікативність тексту взаємопов'язані.

Як зазначав Ю.М. Лотман, функціонування тексту забезпечують два механізми – семіотичний та комунікативний. Перший кодує відомості про отчуючу дійсність, другий пов'язує структури мовної семантики з реальними умовами комунікативного акту. Дією семіотичного механізму зумовлюється семантична структура тексту, дією комунікативного – його осмисленість [3]. Семіотичний механізм, таким чином забезпечує функціонування тексту на рівні знаковості, комунікативний – на рівні смислу.

Таким чином, діалогічний текст, маючи всі конституційні ознаки власне тексту (цільність, зв'язність, подільність, завершеність, інформативність тощо), характеризується більшою комунікативною спрямованістю, яскраво вираженою адресованістю та персоніфікованістю, зорієнтованістю на інші тексти, тобто включенням в особистісний та культурно-історичний контексти.

Підхід до тексту як моделі діалогічної взаємодії автора і читача дає можливість припустити, що в ньому реалізується діалог особливого типу – текстовий діалог. Основні його функції:

- 1) підтримання мотивації читання протягом усього процесу взаємодії з текстом;
- 2) забезпечення контакту автора і читача;
- 3) залучення читача до процесу міркування, запропонованого автором;
- 4) полегшення процесу сприймання та розуміння тексту завдяки подоланню “дистанції” між автором та читачем, максимальній експлікації змісту твору;
- 5) управління розумовою діяльністю читача, яка полягає передусім у забезпеченні структурування текстового матеріалу, виділенні його ключових положень;
- 6) модально-оцінна функція, тобто відображення оцінки та ставлення автора до текстової інформації, реалізація в творі одного з суб'єктів текстової комунікації (автора).

Реалізація текстового діалогу може здійснюватися за допомогою різних механізмів – структурної організації повідомлення, використання текстових та комунікативних засобів, що організують процес взаємодії з твором. Зупинимося на найбільш розповсю-

джених, таких, що обов'язково мають застосовувати автори при створенні діалогічного навчального тексту.

Передусім ми розділяємо ці засоби на дві групи залежно від представленості в творі двох основних співрозмовників – автора і читача. Назвемо ці групи засобів рефлексивними (або фактором автора) та регулятивними (або фактором читача). Ці фактори, як вже зазначалося, відповідно виражені у конкретному тексті рефлексивним та регулятивним планами інформації. Крім того, всі діалогічні засоби можуть мати в тексті як явне, так і приховане вираження, і ми можемо таким чином говорити про зовнішні (експліцитні) та внутрішні (імпліцитні) параметри діалогічного твору.

Рефлексивна інформація, яка є конституційною характеристикою діалогічного тексту, маніфестує його автора. До зовнішніх засобів авторської репрезентації в творі відноситься насамперед явне формулювання автором власної позиції, яку він відкрито декларує, протиставляючи або співвідносячи з позиціями інших авторів. Сюди ж відносяться посилання на авторитети з метою підкріплення власної точки зору, а також демонстрації близькості власної позиції позиціям інших авторитетних осіб. Таким способом автор мовби вводить себе у певне коло осіб (дослідників, суспільних діячів тощо - залежно від жанру тексту), які по суті складають його референтну групу.

Автор може також подати у тексті конкретні відомості про себе – факти біографії, етапи життєвого шляху, наукові досягнення і т. ін. З метою власної репрезентації автори часто посилаються на власні роботи, висловлювання. Це досить розповсюджений спосіб посилення авторського “Я”.

До внутрішніх засобів представлення себе, власної особистості, позиції відносяться приховані ремінісценції, що показують обізнаному читачеві культурний або науковий кругозір автора, натяки, кліше, які використовуються з тією ж метою.

Для демонстрації перебігу власних міркувань автори використовують такі зовнішні засоби: узагальнення власних міркувань (при цьому можуть використовуватися як вербальні, так і невербальні засоби, наприклад, таблиці, графіки, рисунки тощо), введення у текст внутрішнього діалогу автора – дискусія з самим собою, самоаналіз мислення, постановка перед собою запитань та ін. Для позначення напряму роздумів використовують різноманітні метатекстові засоби: “дійсно” (сигнал важливості факту), “далі” (сигнал логічної послідовності), “передусім” (сигнал комунікативної значущості факту).

До внутрішніх засобів демонстрації перебігу власних думок відноситься передусім структура викладу (організованість, упорядкованість матеріалу), що дозволяє віднайти авторський задум. Для узагальнення власних думок, підведення підсумків часто

використовуються іншостильові елементи. Особливо характерним це є для наукових текстів, яким притаманна складність синтаксичної будови. Тому використання речень з простим синтаксичним малюнком дозволяє звернути увагу на найсуттєвіше, стисло висловити важливе положення, основну думку, підсумувати авторські роздуми.

Реконструкції авторського “Я” великою мірою сприяє включення в текст оцінок автора, його ставлення до тих чи інших проблем, фактів висловлювань або особистостей. З цією метою автори, наприклад, вводять у текст власний коментар, інші зовнішні засоби. До них відносяться і риторичні запитання, переказ чужої точки зору з інтонацією, що відбиває авторське ставлення до неї. На письмі ця інтонація може виражатися за допомогою іншостильового матеріалу, лапок, кліше усної комунікації тощо. Вираження авторського ставлення до матеріалу, що викладається, слугують також експресивно-емоційні та модальні конструкції.

До внутрішніх засобів вираження авторської оцінки відносяться іншостильові елементи, а також бібліографічні посилання на інших авторів, авторитетних осіб. Оцінювальна характеристика бібліографічного посилання може бути виражена експліцитно або ж розумітися з тексту. Посилання - це завжди ставлення, завжди оцінка. Вона слугує й аргументом у системі доказів, і відправним моментом для проведення власних міркувань та формулювання власних висновків.

Регулятивна інформація маніфестує в тексті читача, точніше авторську його модель. Перш, ніж перейти до характеристики засобів, що забезпечують адресованість повідомлення, тобто його зверненість до читача, відзначимо, що чітке розмежування обох текстових факторів (автора і читача) є дещо умовним. Спосіб впливу на читача є показником не лише адресованості твору, а й відбиває рівень комунікативної компетенції його автора. В свою чергу, авторські оцінки та й сама особистість автора, його емоційне ставлення до матеріалу здійснює суттєвий вплив на читача, полегшуючи або утруднюючи сам процес сприйняття та розуміння повідомлення.

Перейдемо до розгляду засобів, які використовує автор для впливу на читача, управління його комунікативно-пізнавальною діяльністю. Ці засоби, як і рефлексивні, можуть бути виражені в тексті явно або потребують ретельнішого його аналізу, тобто є прихованими.

Одним із найбільш розповсюджених засобів “залучення” читача у текст, збудження його інтересу до змісту твору є використання комплексів “запитання - відповідь”. Як правило, запитання – це мовна одиниця, що звернена до реципієнта з метою отримання від нього інформації. Але при цьому запитання не лише запитує, але й передає деяку інформацію, тобто є не лише стимулом, але й самостійним носієм інформації.

Саме цей аспект використання запитань має особливе значення в процесі породження тексту.

Автори використовують різні види запитань для досягнення своїх цілей: стимулювання здогадок та гіпотез читача, введення його у новий логіко-смісловий ряд, спрямування його очікувань у певне русло. Крім того, частина інформації, що міститься у запитанні, може проявлятися у формі висновку.

Нами були виділені типи запитань, які використовуються авторами наукових, навчальних та інших нехудожніх текстів для стимулювання діалогічних реакцій читача:

1) Запитання-стимули, які ставляться у тих місцях твору, де повинна відбуватися зміна гіпотез. Сам тип запитання варіюється залежно від інтенції автора. Такі запитання можуть також попереджати читача про перехід до нової смислової теми, виступаючи у ролі “маяків” в процесі читання. Тобто запитання-стимули не лише спонукають пізнавальну активність читача, але й полегшують йому структурування твору, скеровуючи таким чином процес побудови його смислової структури.

2) Запитання “зі сторони” (непередбачені запитання) ставляться з метою показати інше осмислення проблеми, іншу точку зору, смислову позицію. Вони вносять певний дисонанс у замкнену систему логічних зв'язків тексту і заставляють перебудовуватися думку читача, віднайти внутрішню суперечливість об'єкту викладу, побачити його в новому аспекті.

3) Запитання від імені уявного читача. Головна цільова установка автора нехудожнього (особливо навчального) тексту – виключити з нього за можливістю будь-яку неясність, невизначеність. Однак в процесі читання інформація потрапляє в інший смисловий контекст - семантичне поле реципієнта з його власним рівнем знань, особистісним та концептуальним тезаурусом, когнітивними структурами. Тому якийсь фрагмент вихідного повідомлення може спонукати запитання з боку читача. При цьому вибір найвлучнішого запитання, а також його “монтування” у текст великою мірою залежать від комунікативної компетентності автора, його обізнаності про рівень знань можливого читача, коло його інтересів, а також від врахування характеру можливих реакцій у відповідь. Вдало обране запитання повідомляє читачеві нову інформацію або ж проявляється у формі висновку.

4) Запитання-заперечення дають можливість зіставлення в тексті висловлювань, що виключають одне одного, оскільки відбивають різні точки зору або ж суперечливі положення.

Важливою характеристикою діалогічного тексту є наявність у ньому різного роду звернень до читача. З цією метою автори використовують апелятивні конструкції, які

перетворюють читача у співрозмовника, що разом з ними шукає істину, намагається розв'язати складні проблеми. Ці конструкції по суті являють собою експліцитно виражену адресованість тексту, де зв'язок з усім контекстом здійснюється завдяки безпосередній апеляції автора до читача. Найрозповсюдженішими з них є використання особових та присвійних займенників, явно виражені звернення типу “шановний читач”, спонукальні конструкції тощо.

Залученню читача до діалогу з текстом сприяє й висунення гіпотез, припущень, передбачення подальшого розвитку змісту (“забігання наперед”), введення у текст уявного персонажу, який мовби персоніфікує деякі положення, з котрими автор не погоджується або які заперечує.

Ціла низка засобів допомагає читачу структурувати текст, встановлювати зв'язки між окремими його фрагментами. До них відносяться передусім засоби дистантного зв'язку, що можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Перші здійснюють зв'язок даного уривку з іншими фрагментами того ж тексту. Вони можуть містити посилання, нагадування, вказувати на попередні частини тексту, реалізуючи таким чином зворотньоспрямований зв'язок, допомагаючи читачеві актуалізувати вже прочитаний матеріал, наявні знання, викликати необхідні асоціації. Ці засоби вказують на ту частину тексту, де знаходиться необхідна для зіставлення інформація (наприклад, “Як було показано в ...”. “Спираючись на висновки попереднього розділу”).

Другим видом внутрішніх текстових засобів зв'язку є прямоспрямований зв'язок. В цьому випадку читача повідомляють про подальший перебіг викладу матеріалу, подаючи йому сигнали: дана інформація є важливою, вона розглядатиметься далі, на ній слід зупинити увагу (наприклад, “Як буде показано у наступному розділі ...”. “Про що йтиметься далі ...”).

До засобів, що допомагають читачеві структурувати текстовий матеріал, відносяться декларована автором зміна теми (“Зараз розглянемо ...”, “Зупинимось на ...”), рубрикація, шрифтові виділення й таблиці, а також смислова структура тексту. Цьому ж сприяє введення в текст елементів, що членують висловлювання. Вони дозволяють реалізувати одну з основних рис навчального тексту – логічність викладу, а також полегшують сприймання і розуміння матеріалу. З цією ж метою можуть застосовуватися деякі вставні слова та обороти зв'язку (“по-перше, по-друге”, “як слідує з сказаного” тощо).

Таким чином, текст, будучи складним багаторівневим семіотичним утворенням, моделює взаємодію автора і читача, відбиваючи, з одного боку, задум автора, його комунікативний намір, з іншого – програму комунікативно-пізнавальної діяльності чита-

ча. Діалогічність як одна з важливіших конституційних характеристик тексту дозволяє не лише управляти процесом розуміння та інтерпретації твору, але й забезпечує контакт автора і читача, сприяючи тим самим смислового творчому його розумінню.

Список використаних джерел

1. Барт Р. Текстовый анализ/ Р.Барт // Новое в зарубежной лингвистике. 1 Вып. УШ. - М.: Прогресс, 1976.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин - М.: Искусство, 1986.
3. Лотман Ю.М. Структура художественного текста./ Ю.М. Лотман - М.: Искусство, 1970.
4. Рикер П. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике./ П. Рикер - М.: Медиум, 1995.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (с) 2011 Chereveva Nataliya Vasylivna Чепелева Наталія Василівна

Отримано: 02.09.2011

Відрецензовано: 15.09.2011

Опубліковано: 19.10.2011